

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง การพัฒนากระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษาบำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง มีสาระดังต่อไปนี้

คำถามการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ มีคำถามการวิจัย 2 ข้อ ได้แก่

1. กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษาบำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีพัฒนาการอย่างไร และมีองค์ประกอบและขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร

2. กระบวนการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด ของผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ ครู และผู้วิจัยหรือไม่ อย่างไร และในลักษณะใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษาบำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

2. เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมกระบวนการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ในด้านการกระทำ คือ การปฏิบัติต่อเด็ก ด้านความรู้สึก คือ มุมมองต่อตนเองและเด็ก และด้านความคิด คือ การคิดใหม่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ผู้เข้าร่วมวิจัย

ผู้เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษที่มีบุตรหลานเรียนอยู่ในระดับอนุบาลปีที่ 3 – ประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในกำกับของสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 8 ครอบครัว

2. ครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน จำนวน 1 คน และมีบทบาทเป็นผู้ช่วยวิจัย
3. ผู้วิจัย ในบทบาทของครูและผู้อำนวยการศูนย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนลงภาคสนาม
2. การพัฒนาการปฏิบัติการในภาคสนาม
3. การนำเสนอกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนลงภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

- 1.1 การทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การเตรียมตัวผู้วิจัย
- 1.3 การสังเคราะห์แนวคิดให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ

ความต้องการพิเศษ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการปฏิบัติการในภาคสนาม ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวางแผนปฏิบัติการ

- 1.1 การกำหนดผู้เข้าร่วมการวิจัย
- 1.2 การสร้างความสัมพันธ์
- 1.3 การประเมินความต้องการพื้นฐาน
- 1.4 การค้นหาเครือข่ายสนับสนุน

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการ ประกอบด้วย 4 ส่วน ซึ่งดำเนินการประสานกัน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 การจัดการประชุมร่วมกัน
- ส่วนที่ 2 การส่งเสริมการปฏิบัติกับลูกที่บ้าน
- ส่วนที่ 3 การประสานงานในห้องเรียนพิเศษ
- ส่วนที่ 4 การติดตามการบำบัดรายบุคคล

ระยะที่ 3 การถอดประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอกระบวนการ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอกระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยโดยสรุปมีดังนี้

1. คำถามวิจัยข้อที่หนึ่ง “กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษาบำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีพัฒนาการอย่างไร และมีองค์ประกอบและขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร” ผู้วิจัยนำเสนอ 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 พัฒนาการของกระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ

กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษาบำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นกำหนดกระบวนการจากการสังเคราะห์แนวคิดหลัก 4 แนวคิด ได้แก่ หลักของการศึกษาบำบัด การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาบำบัด การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยพัฒนาต่อเป็นการปฏิบัติการตั้งต้นหรือการปฏิบัติการ (1) ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินการประสานกัน 4 ส่วน ตลอดระยะเวลาของการดำเนินการในแต่ละส่วนได้มีการปรับแผนการปฏิบัติการต่อจากการปฏิบัติการ (1) ทั้งสิ้นจำนวน 3 ครั้ง โดยปรับการปฏิบัติการในส่วนที่ 1 2 และ 3 ซึ่งพัฒนาการของกระบวนการเป็นดังนี้ ส่วนที่ 1 การจัดการประชุมร่วมกัน ผู้วิจัยปรับแผนจากการฟังบรรยายมาเป็นการทบทวนวัตถุประสงค์ของกลุ่มและร่วมกันวางแผนระยะยาว จากนั้นปรับเป็นแผนระยะสั้นและจัดให้มีการทบทวนการเรียนรู้ที่ได้รับ สุดท้ายปรับเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และการตั้งคำถามให้สะท้อนความคิดต่อการเรียนรู้ที่ผ่านมา ส่วนที่ 2 การส่งเสริมการปฏิบัติกับลูกที่บ้าน ปรับแผนการจัดโปรแกรมการส่งเสริมการปฏิบัติที่บ้านโดยจัดให้มีนักจิตตลีลาบำบัดเข้ามาร่วมในการวางแผนกับครู และส่วนที่ 3 การประสานงานในห้องเรียนพิเศษ ปรับแผนการดำเนินการในห้องเรียนพิเศษโดยจัดให้มีนักจิตตลีลาบำบัดและนักศิลปะบำบัดเข้ามาให้คำแนะนำแก่ครูขณะปฏิบัติงานจริง และร่วมวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

การปรับแผนการปฏิบัติการตามกระบวนการที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นนั้นเพื่อให้ในแต่ละส่วนดำเนินการสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ตลอดจนโอกาสและอุปสรรคที่เข้ามากระทบกับการดำเนินชีวิตของผู้ปกครอง ในทางตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองทั้งกลุ่มใหญ่และรายบุคคล กระบวนการนี้สามารถสร้างให้เกิดพลังการรวมกลุ่มของผู้ปกครองและครูในการร่วมกันหาแนวทางเพื่อส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ โดยผู้ปกครองค่อยๆ เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับ มาเป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกับครูและผู้วิจัย ทั้งนี้การมีกลุ่มเรียนรู้สนับสนุนผู้ปกครองทั้งในด้านความรู้และ

ด้านจิตใจ ด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจ แนวปฏิบัติที่เหมาะสม และการแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์การเลี้ยงลูก และด้านจิตใจ ได้แก่ การให้กำลังใจ การเห็นอกเห็นใจ ความเป็นเพื่อน
เป็นครอบครัวเดียวกัน ความสนิทสนม ไว้วางใจ และความเข้าใจกันและกัน

1.2 กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการ พิเศษ

กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการ
พิเศษโดยใช้แนวคิดการศึกษานำบัดและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผ่านการปรับเปลี่ยนและ
พัฒนาการปฏิบัติการทั้งสิ้น 4 ครั้ง ในระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน ผลจากการพัฒนากระบวนการ
ดังกล่าวข้างต้น พบว่า เพื่อให้การดำเนินการตอบสนองต่อการเรียนรู้ของกลุ่มผู้ปกครองมากที่สุด
กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ มีองค์ประกอบ
ที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 1) แนวคิดพื้นฐาน 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดทางการศึกษานำบัด แนวคิด
ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษานำบัด แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และแนวคิด
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2) วัตถุประสงค์ของกระบวนการฯ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการให้
การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ ในทางที่สร้างให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงแก่ผู้เข้าร่วมทุกฝ่ายในกลุ่มเรียนรู้ ทั้งด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด
- 3) สารและประสบการณ์การเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานำบัด
ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กและการบำบัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ประสบการณ์
การพัฒนาภายในตนเอง ประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วมจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 4) ยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการฯ 8 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย
(1) ยุทธศาสตร์ระดับกลุ่ม 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การตัดสินใจร่วมกัน การเสริมพลัง
กลุ่มจากเครือข่ายสนับสนุน การทำงานแบบร่วมมือ การทำไปคิดไป และการใช้เครือข่าย
สนับสนุน และ (2) ยุทธศาสตร์รายบุคคล 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเข้าถึงและเสริม
พลัง การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ และการสื่อสาร
- 5) ขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการฯ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้น (1) รวมกลุ่ม สร้าง
ความสัมพันธ์ (2) ปฏิบัติการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งประกอบด้วยดำเนินการใน
4 ส่วน คือ การจัดการประชุมร่วมกัน การส่งเสริมการปฏิบัติกับลูกที่บ้าน การประสานงานใน
ห้องเรียนพิเศษ และการติดตามการบำบัดรายบุคคล ผ่านวงจรทำซ้ำของการวางแผน การปฏิบัติ
และการสะท้อนความคิด และ (3) ถอดประสบการณ์

2. คำถามวิจัยข้อที่สอง "กระบวนการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด ของผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ ครู และผู้วิจัยหรือไม่ อย่างไร และในลักษณะใด" ผู้วิจัยนำเสนอ 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง

ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครองจากการเข้าร่วมกลุ่มเรียนรู้ พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงในด้านการกระทำ คือ การปฏิบัติกับลูกในทางส่งเสริมพัฒนาการมากขึ้น ทั้งในเรื่องการดูแลจังหวะของกิจวัตรประจำวันให้มีความสม่ำเสมอ การเปิดโอกาสให้เด็กช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การดูแลโภชนาการที่เหมาะสม การให้เด็กช่วยเหลืองานบ้านเล็กๆน้อยๆหรืองานประจำ และการใช้เวลากับลูกที่มีประโยชน์มากขึ้น ในด้านความรู้สึก ได้แก่ มุมมองต่อเด็ก คือ การยอมรับและเข้าใจในสิ่งที่ลูกเป็น และการเห็นศักยภาพของลูกมากขึ้น มุมมองต่อตัวเอง คือ การทำงานกับอารมณ์ตนเองให้เป็นคนใจเย็นขึ้น นอกจากนี้ ผู้ปกครอง 3 ท่าน สะท้อนความคิดไปในทางเดียวกันว่าได้รับความรู้สึกตื่นตัวและมีพลังในการทำงานกับลูกมากขึ้น ส่วนในด้านความคิด คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ถูกต้องมากขึ้น ได้แก่ เรียนรู้ว่า ต้องให้เด็กช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ต้องลงมือปฏิบัติกับเด็ก ใช้เวลา และต้องสอนซ้ำๆ เด็กแต่ละคนมีศักยภาพที่แตกต่างกัน ทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ ต้องปล่อยวาง ทำใจเป็นกลาง และแก้ปัญหาด้วยสภาวะจิตใจที่ปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย

2.2 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของครูและผู้วิจัย

การเข้าร่วมในกระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษของ ครูการศึกษาพิเศษในบทบาทของครูห้องเรียนพิเศษและผู้ช่วยวิจัย และผู้วิจัยในบทบาทของครูและผู้อำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่ม เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

2.2.1 บทบาทของครู

ครูและผู้วิจัยในบทบาทของครูห้องเรียนพิเศษ เรียนรู้จากการทำงานกับเด็กและผู้ปกครอง ดังนี้

1) การทำงานกับเด็ก ครูและผู้วิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้าน

การกระทำ ความรู้สึก และความคิด ดังนี้ ด้านการกระทำ คือ ความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกต้องมากขึ้น ด้านความรู้สึก ได้แก่ มุมมองต่อเด็ก คือ การยอมรับและเข้าใจในสิ่งที่เด็กเป็น การเปลี่ยนแปลงมุมมองในการมองเด็ก การเห็นศักยภาพของเด็กมากขึ้น และการลดความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับความจริงลง มุมมองต่อตนเอง คือ การยอมรับในข้อจำกัดของตนเองและหาทางในการพัฒนา การมองปัญหาด้วยอารมณ์ขัน การรู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง

การทำใจนิ่ง เป็นกลาง การเปิดใจรับ และความสุขในการทำงาน ส่วนด้านความคิด คือ การเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองภายในเพื่อการเกิดปัญญา การเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำการเปลี่ยนมุมมองในการทำงานกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และการเข้าใจชีวิต

2) การทำงานกับผู้ปกครอง ครูและผู้วิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในด้านความรู้สึกและความคิด ดังนี้ ด้านความรู้สึก ได้แก่ มุมมองต่อผู้ปกครอง คือ การยอมรับและเข้าใจผู้ปกครองและการลดความคาดหวังที่มีต่อผู้ปกครองลง มุมมองต่อตนเอง คือ การเปิดใจรับและการยอมรับในข้อจำกัดของตนเอง และด้านความคิด คือ การเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองภายในเพื่อการเกิดปัญญา การมองเห็นและยอมรับในความจริง

2.2.2 บทบาทของผู้อำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่ม

ผู้วิจัยในบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเกิด

การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในด้านการกระทำ คือ การพัฒนาทักษะของการเป็นผู้อำนวยความสะดวก และการจัดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม ในด้านความรู้สึก คือ การมีใจเปิดกว้างยอมรับและเข้าใจในความเป็นตัวตนของผู้ปกครอง และในด้านความคิด คือ การเข้าใจต่อปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

1. การให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ

ลักษณะสำคัญของการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

หัวใจสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ คือ การทำงานแบบร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครอง ในปัจจุบันมีรูปแบบการให้ความช่วยเหลือโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Family-centered intervention model) หลายรูปแบบที่เน้นการช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตลอดจนรูปแบบและโปรแกรมการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครอง (Parenting program and model) ในการให้ความรู้และสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กกลุ่มต่างๆ รูปแบบหรือโปรแกรมเหล่านี้ส่วนใหญ่มักมีการกำหนดหลักสูตรหรือเนื้อหาไว้ชัดเจนตายตัว เป็นการสนับสนุนผู้ปกครองในลักษณะที่ผู้ปกครองเป็นผู้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ หรือมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติร่วมกับครู เน้นการทำงานกับผู้ปกครองมากกว่าการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม และที่สำคัญคือมีการขอบเขตเวลากำหนดตายตัว ในขณะที่การให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นการดำเนินการที่มีความยืดหยุ่นสูง มีความเป็นพลวัตร ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา

และไม่มีกำหนัดหลักสูตรหรือเนื้อหาที่ตายตัว เป็นการเรียนรู้อ่วมกันอย่างต่อเนื่องซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาคงคนในโดยคนใน ภายใต้การวิจัยเป็นฐานที่สร้างให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ครูและผู้ปกครองมีบทบาทที่เท่าเทียมกันในฐานะผู้เรียนรู้อ และทำงานร่วมกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้ปกครองเรียนรู้อผ่านกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งในบางกิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มเรียนรู้อ ผลจากการเข้าร่วมของผู้ปกครองนอกจากจะสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลแล้ว ยังสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืนของลุ่มเรียนรู้อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bonnie (2002) ที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัวและโรงเรียน ในการแก้ปัญหา โดยกระบวนการที่นำไปใช้เป็นที่ยอมรับของทั้งผู้ปกครองและครูและมีศักยภาพของความยั่งยืน

1.2 การทำงานแบบข้ามสหสาขาวิชา

การให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองนี้ออกแบบเพื่อให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้อผ่านการลงมือกระทำ การทำงานกับความรู้สึกและความคิด ในลักษณะของการทำงานแบบร่วมมือที่ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งของทีมในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษร่วมกับครู กล่าวคือ ผู้ปกครอง ครูห้องเรียนพิเศษ และครูประจำชั้นประชุมร่วมกันในการประเมินพัฒนาการเด็ก วางแผนการจัดการศึกษารายบุคคลและแผนการจัดโปรแกรมส่งเสริมการปฏิบัติ และตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เป็นการทำงานบนฐานความร่วมมือที่แต่ละฝ่ายเรียนรู้อและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กตั้งแต่ระยะแรกเริ่มในลักษณะของการทำงานแบบข้ามสหสาขาวิชา (Transdisciplinary team) ที่ผู้เชี่ยวชาญและผู้ปกครองปรึกษาหารือร่วมกันในการประเมินวางแผน และปฏิบัติ ประสิทธิภาพของการทำงานอยู่บนความร่วมมือกันของแต่ละฝ่ายและการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิกในทีมงาน (Lerner and others, 2003) เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความต้องการการรับบำบัดที่แตกต่างกันและเข้ารับบำบัดกับแพทย์หรือนักบำบัดจากหลากหลายสถาบัน โอกาสของผู้วิจัยในการเข้าถึงความร่วมมือกับแพทย์หรือนักบำบัดเฉพาะทางของเด็กแต่ละคนในฐานะสมาชิกของทีมเป็นไปได้ยาก ประกอบกับการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองนี้เป็นการทำงานภายใต้ข้อจำกัดความรู้ด้านการศึกษานำบำบัดตามแนวคิดมนุษยปรัชญา ที่มีความเฉพาะของมุมมองและวิธีการในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้วิจัยจึงเลือกทำงานร่วมกับนักจิตตลิลานำบำบัดและนักศิลปะบำบัดจากเครือข่ายนักบำบัดในฐานะผู้สนับสนุนลุ่มเรียนรู้อและที่ปรึกษาของห้องเรียนพิเศษ ดังนั้นภาพของการทำงานแบบข้ามสหสาขาวิชาในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง

บ้านและโรงเรียน ในขณะที่การทำงานของนักบำบัดเฉพาะทางของเด็กยังคงเป็นไปในลักษณะการทำงานแบบสหสาขาวิชา (Multidisciplinary team) ที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินและบำบัดเด็กแยกส่วน และผู้ปกครองเป็นฝ่ายรับบริการและรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับลูกแต่เพียงฝ่ายเดียว

1.3 การเรียนรู้ที่เน้นการทำงานกับการคิดจินตนาการ

การนำแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของ Boyd ที่เน้นบทบาทของการคิดจินตนาการมาเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้น มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน กล่าวคือ ลักษณะของผู้ปกครองกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำมากกว่าการคิดเชิงตรรกะ และการทำงานที่เน้นตัวเด็กมากกว่าการทำงานกับตนเอง ตอบสนองต่อกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของการปฏิบัติหรือการฟังกรณีศึกษาได้ดีกว่าการฟังบรรยาย ผู้วิจัยพบว่า การแลกเปลี่ยนเรื่องราวในแต่ละช่วงวัยระหว่างกันสร้างให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ซึ่งความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นเป็นฐานของการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ ระหว่างการถ่ายทอดประสบการณ์เดิมและการรับประสบการณ์ใหม่ ทั้งนี้ การทำงานศิลปะภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นการทำงานกับความรู้สึภายในของผู้ปกครอง ในทางที่ช่วยให้จิตใจสงบและเปิดพื้นที่ภายในของการคิดอันนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Boyd ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการของญาณทัศนะ ความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์ความรู้สึก (Imel, 1998) ตัวอย่างกิจกรรมทางด้านสุนทรียะที่ใช้ ได้แก่ การระบายสีน้ำ การวาดภาพ การร้องเพลง การท่องกลอน การทำโยคะ การจัดดอกไม้

2. พัฒนาการของกลุ่มเรียนรู้

พัฒนาการของกลุ่มเรียนรู้ภายในระยะเวลากว่า 1 ปี เริ่มจากครูเป็นผู้ริเริ่ม ผู้ปกครองเป็นผู้เข้าร่วม มาเป็นผู้ปกครองและครูร่วมคิดร่วมทำ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างให้เกิดพลังอำนาจขึ้นแก่ผู้ปกครองในการรวมตัวกันเพื่อแสดงออกถึงความต้องการที่แท้จริงของตน และร่วมมือกันในการหาแนวทางส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แม้เวลาเพียงปีเศษ ไม่สามารถสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนทั้งกับเด็กและผู้ปกครอง แต่ก็สามารถก่อเกิดกลุ่มผู้ปกครองที่มีพลัง มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เป็นครอบครัวใหญ่ที่มีเป้าหมายเดียวกันคือการทำงานเพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กลุ่มเรียนรู้มีความเข้มแข็งขึ้น มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ซึ่งการถอนตัวออกของสมาชิกบางคนไม่ได้ทำให้ความเข้มแข็งของกลุ่มเรียนรู้น้อยลงแต่อย่างใด การเริ่มต้นกลุ่มเรียนรู้ในช่วงแรกจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงหรือคนนำทางในการประดับประดาทิศทางของกลุ่ม เนื่องจากผู้ปกครองแต่ละคนยังไม่มีความสัมพันธ์หรือ

ความไว้วางใจต่อกัน ทั้งยังไม่แสดงความต้องการของตนออกมา ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยความสะดวกจึงมีบทบาทมากในช่วงแรก ต่อเมื่อความสัมพันธ์ของกลุ่มเรียนรู้เข้มแข็งขึ้น ความไว้วางใจกันและกันเพิ่มมากขึ้น ผู้ปกครองจึงเริ่มมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนเปิดเผยความต้องการที่แท้จริงของตนออกมา ลักษณะของผู้ปกครองกลุ่มนี้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ มุ่งค้นหาวิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมที่จะนำมาปฏิบัติกับลูกที่บ้าน มองผลที่จะเกิดขึ้นกับเด็กเป็นสำคัญ ยังไม่มองว่าการพัฒนาตนเองจะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กในทางที่ดีขึ้นได้อย่างไร ในช่วงท้ายของการปฏิบัติการ ผู้วิจัยค่อยๆ ลดบทบาทตัวเองและเปิดพื้นที่ให้ผู้ปกครองได้แสดงออกทางความคิดร่วมกัน ซึ่งผู้ปกครองตัดสินใจในการดำเนินกลุ่มต่อ โดยทิศทางของกลุ่มเรียนรู้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมสัมพันธ์ครอบครัว ที่ผู้ปกครองและเด็กได้รับประสบการณ์ร่วมกันผ่านการทำงานศิลปะในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การทำอาหาร การระบายสีน้ำ และการปั้นดิน เน้นการทำงานที่ได้ผลสำเร็จเป็นรูปธรรม สมาชิกในกลุ่มประสานความร่วมมือกันในการค้นหาเครือข่ายสนับสนุนที่จะเข้ามาร่วมเสริมพลังให้แก่กลุ่ม ซึ่งสุดท้ายผู้วิจัยเป็นหนึ่งในสมาชิกของกลุ่มที่มีสิทธิ์และเสียงเท่าเทียมกับผู้ปกครอง

3. การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

3.1 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการภายในของบุคคลซึ่งอาศัยเวลาและเหตุปัจจัยในการสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง ได้แก่ 1) ภาระหน้าที่การงานและเศรษฐกิจของครอบครัว 2) การเข้าถึงแหล่งข้อมูล ได้แก่ ระดับการศึกษา ความสามารถทางสติปัญญาของผู้ปกครอง 3) ลักษณะของผู้ปกครอง ได้แก่ คุณลักษณะสำคัญของผู้ปกครอง การเลือกและความสามารถในการตัดสินใจ ปรัชญาชีวิต 4) พี่น้องของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และ 5) อากาศและความรุนแรงของลูก ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครองทั้งในทางที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเป็นปัจจัยขัดขวาง ประเด็นสำคัญที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การเปิดใจรับความจริง มองเด็กอย่างยอมรับในความเป็นตัวตนของเขา ลดอคติ ลดการยึดมั่นถือมั่นกับความคิดเดิม ในขณะเดียวกัน ต้องมีความมุ่งมั่นในการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติกับลูกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิศิษฐ์ วัจนวิญญู กล่าวถึงทฤษฎีตัวหรือทฤษฎีการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง มณฑลแห่งพลังภาคพิสดาร เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2547 ณ วัดท่าดอน จังหวัดเชียงใหม่ ว่า เมื่อมีการสังเกตและรับฟังในระดับหนึ่งแล้ว จะเดินทางถึงจุดเปลี่ยนหรือจุดหักเหสู่การเรียนรู้ใหม่ก็ต่อเมื่อมีการคิดสะท้อน ถอย และใคร่ครวญ นั่นคือ

การละวางความคิดเก่า ประสบการณ์เก่าแล้วรับสิ่งใหม่หรือความคิดใหม่ เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นและปล่อยวาง

สิ่งที่เห็นได้ชัดในงานวิจัยนี้ คือ ธรรมชาติของผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีขั้นพัฒนาการการทำใจยอมรับในสิ่งที่ลูกเป็นกลับไปกลับมาระหว่าง ปฏิเสธ เศร้า โศก ปรับตัว และจัดการใหม่ การแปรเปลี่ยนของอารมณ์และการทำใจยอมรับได้ เกิดขึ้นเป็นระยะตามเหตุปัจจัยที่เข้ามากระทบกับชีวิต เป็นวงจรที่เกิดขึ้นไปเรื่อยๆจนกว่าจะเข้าสู่ขั้นของการทำใจยอมรับในสิ่งที่ลูกเป็นได้อย่างแท้จริง ผู้ปกครองบางคนอาจใช้เวลาทั้งชีวิตในการก้าวข้ามอุปสรรคนี้ ดังนั้น ในการทำงานกับผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจและยอมรับในความจริงข้อนี้ ให้ความแก่ผู้ปกครองอย่างไม่เร่งรัดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อผู้ปกครองยังไม่พร้อม และพยายามหาวิธีการในการทำงานกับความเป็นปัจเจกและปัจจัยที่เข้ามากระทบกับการดำเนินชีวิตของผู้ปกครองแต่ละคน ทั้งนี้ วัฒนธรรมค่านิยม รวมทั้งเพศ ส่งผลต่อการเปิดใจและยอมรับของผู้ปกครองที่มีต่อครูหรือผู้ที่ทำงานกับผู้ปกครอง งานวิจัยนี้พบว่า แม่ เปิดใจรับและเปิดเผยตัวตนต่อผู้วิจัยและกลุ่มเรียนรู้มากกว่าพ่อ สอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของ วิภา กวีสมบุญรัตน์ (2547) ที่พบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศของผู้ชี้แนะและครูมีผลต่อการส่งเสริมการพัฒนาปรัชญาการศึกษาส่วนบุคคล

3.2 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเด็ก การทำงานอย่างเป็นระบบในการประเมินพัฒนาการ การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามผลการปฏิบัติ ภายใต้การประสานความร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน ทำให้มีแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่สอดคล้องกันทั้งแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่โรงเรียน และแผนการจัดโปรแกรมส่งเสริมการปฏิบัติที่บ้าน ส่งผลต่อพัฒนาการเด็กที่ก้าวหน้าขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ครูประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กภายใต้สถานการณ์จริง เป็นการฝึกฝนทักษะต่างๆอย่างมีความหมายที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก รวมทั้งการให้โอกาสเด็กได้แบ่งปันคุณค่าของตนเองแก่สังคม ด้วยการให้ช่วยเหลืองานบ้านเล็กๆน้อยๆ ที่นอกจากช่วยให้เด็กตื่นรู้ในตนเอง มีสติกับการกระทำแล้วยังสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันช่วยให้ผู้ปกครองได้เห็นศักยภาพหรือความสามารถที่แท้จริงของเด็ก ซึ่งผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กมีอิทธิพลต่อโอกาสในการได้รับการพัฒนาของเด็กอย่างแท้จริง

ความแตกต่างของเด็กในห้องเรียนพิเศษหรือความแตกต่างระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษถูกทำให้แคบลงในบริบทที่ไม่มีการแบ่งแยก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติทั้งในห้องเรียนพิเศษและ

นอกห้องเรียน ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วยกันและระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กับเพื่อนที่ปกติ ภาพของเพื่อนต่างครอบครัวที่เล่นร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่โดยไม่สังเกตเห็นถึงความแตกต่างระหว่างปกติและไม่ปกติเกิดขึ้นในกิจกรรมสัมพันธ์ครอบครัวที่จัดขึ้นทั้ง 3 ครั้ง ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดการศึกษาบำบัดที่มองว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะพัฒนาขึ้นหากพวกเขาไม่ถูกแยกออกจากกันตามลักษณะความบกพร่องหรือความสามารถ เด็กจะพัฒนาในบริบทของการแบ่งปันในชีวิตกับผู้อื่นที่มีความแตกต่าง เติบโตซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการพัฒนาให้ความสามารถเกิดเป็นศักยภาพขึ้นมา (Hansmann, 1992)

นโยบายของโรงเรียนส่งผลต่อทิศทางในการทำงานของครูในห้องเรียนพิเศษ กล่าวคือ การที่โรงเรียนนำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลมาใช้กับห้องเรียนปกติแทน การประเมินตามมาตรฐานข้อสอบของโรงเรียน ทำให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างครูห้องเรียนพิเศษและครูประจำชั้นในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างต่อเนื่อง เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับการดูแลใกล้ชิดขึ้นในห้องเรียนปกติ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลช่วยให้ครูในห้องเรียนปกติสามารถจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนมากขึ้น การเรียนการสอนในห้องเรียนปกติควบคู่กับการเรียนซ่อมเสริมในห้องเรียนพิเศษเป็นบางเวลาทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและมีพฤติกรรมในห้องเรียนปกติที่ดีขึ้น

3.3 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของครู การทำงานเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครูต้องทำงานใน 2 บทบาท คือ การทำงานกับเด็กในการส่งเสริมพัฒนาการในห้องเรียนพิเศษ และการทำงานกับผู้ปกครองในการสร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างเป็นทางการเดียวกันทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

ในการทำงานกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ครูต้องเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เป็นพลวัตรในห้องเรียนได้ ความเข้าใจธรรมชาติของเด็กและการสังเกตเด็กอย่างใคร่ครวญทำให้ครูเห็นจุดแข็งจุดอ่อนของเด็กแต่ละคนชัดเจนขึ้น ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการที่ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้การสนับสนุนจากเครือข่ายนักบำบัดในการสังเกตการสอน การให้คำแนะนำขณะปฏิบัติงาน การให้คำปรึกษา ตลอดจนการวางแผนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กร่วมกับครู เป็นปัจจัยเสริมในการพัฒนาด้านวิชาชีพแก่ครู นอกจากการพัฒนาในด้านความรู้ การทำงานกับอารมณ์ตนเองก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทางที่ดีขึ้นได้ ความนิ่ง อารมณ์ที่เป็นกลาง และการมีสติรู้ตัวของครูส่งผลต่อเด็กเช่นกัน ดังเช่นการทำงานกับพินที่มีอารมณ์

แปรปรวนคาดเดาไม่ได้ ความนิ่ง ความแน่นอน และความเอาใจจริงเอาใจของครูช่วยให้พัฒนาการเด็กของ ประสบความสำเร็จในการทำงานตามที่ครูมอบหมายได้

ในการทำงานกับผู้ปกครอง ครูได้พัฒนาทักษะการทำงานแบบร่วมมือบนฐาน การเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน การยอมรับในข้อจำกัดและโอกาสในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของ ผู้ปกครองแต่ละคนเป็นสิ่งสำคัญที่ครูได้เรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การค้นหาแนวทางที่จะเข้าถึงและ ตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองแต่ละคน สอดคล้องกับ Wilson (2003) ที่กล่าวว่า ความต้องการของครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูต้องพิจารณาในการออกแบบแนวทางการทำงาน แบบครอบครัวมีส่วนร่วม ครูทำงานกับผู้ปกครองแต่ละคนด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ปกครองที่เข้าไม่ถึงแหล่งข้อมูล จะขาดแนวทางที่ถูกต้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เด็กมักจะ ถูกละเลยในเรื่องการได้รับการช่วยเหลือตั้งแต่แรกเริ่ม การบำบัดอย่างต่อเนื่อง และโอกาส ในการช่วยเหลือตนเอง การทำงานของครู คือ การสนับสนุนผู้ปกครองทั้งด้านกำลังใจและ วิธีการปฏิบัติต่อลูกที่เป็นขั้นตอนชัดเจน โดยครูติดตามผลอย่างใกล้ชิด ในขณะที่ผู้ปกครองที่ เข้าถึงแหล่งข้อมูล เด็กจะได้รับการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่มและได้รับการบำบัดต่อเนื่อง แต่อาจจะขาดเป้าหมายในการพัฒนาเด็กที่ชัดเจน การทำงานของครู คือ การแนะนำแนวทาง ปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับเด็กในแต่ละช่วงวัย อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้พบว่าผู้ปกครองของเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษที่เรียนอยู่ในโรงเรียนเรียนรวมมักให้ความสำคัญกับการเรียนด้านวิชาการ มากกว่าโอกาสในการส่งเสริมให้เด็กช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ซึ่งครูต้อง ทำความเข้าใจอย่างต่อเนื่องกับผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการค้นหา ศักยภาพของเด็กในด้านอื่นๆนอกเหนือจากความสามารถทางด้านวิชาการ

ข้อสังเกตจากงานวิจัย

1. องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้เป็นการผสมผสานศาสตร์ทางการศึกษาปฐมวัยที่ให้ ให้ความสำคัญกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เข้ากับศาสตร์ทางการศึกษาพิเศษที่ให้ ให้ความสำคัญกับวิธีการทางการแพทย์และการบำบัดแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ การผสมผสาน ความรู้จากทั้ง 2 ศาสตร์ เข้าด้วยกันถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแก้ปัญหาพัฒนาการ เด็กปฐมวัยในปัจจุบัน ในลักษณะของการให้การช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม ทั้งนี้เพราะ ประสบการณ์ในวัยนี้เป็นรากฐานสำคัญของพัฒนาการในอนาคต ครูปฐมวัยจำเป็นต้อง ที่จะต้องก้าวข้ามข้อจำกัดของตนเองและเปิดรับความรู้ใหม่ๆเพื่อการค้นหาแนวทางใน การตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะบุคคลของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ Wilson (2003) กล่าวว่า สิ่งนี้คือความท้าทายของครูปฐมวัยที่ทำงานในบริบทโรงเรียนเรียนรวมในการหลอมรวม

แนวคิดทางการศึกษาปฐมวัยที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญเข้ากับเทคนิควิธีเฉพาะทางการนำบำบัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. การนำแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในงานวิจัยนี้ สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ในการพยายามแก้ปัญหาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู และนักบำบัด งานวิจัยนี้เป็นการพัฒนาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กปฐมวัย ทั้งในมิติด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด ในลักษณะของการเรียนรู้และเติบโตไปพร้อมๆกัน กระบวนการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้เป็นประโยชน์และเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาปรับใช้กับโรงเรียนเรียนรวม เพื่อสร้างให้เกิดการพัฒนาครูควบคู่ไปกับการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครอง อันส่งผลให้ทั้งครูและผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาครูและผู้ปกครองเป็นภารกิจสำคัญของโรงเรียนในการสร้างความยั่งยืนของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะจากผลของการวิจัย

กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษนี้ สามารถสร้างให้เกิดกลุ่มเรียนรู้ระหว่างผู้ปกครองและครู ในการพยายามแก้ปัญหาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษร่วมกัน ทั้งนี้ ผลของกระบวนการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับทุกฝ่ายที่เข้าร่วม ไม่ว่าจะผู้ปกครอง ครู หรือเด็ก ทั้งในด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจนำกระบวนการนี้ไปใช้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวปฏิบัติ 4 ประการ ในการนำกระบวนการนี้ไปปรับใช้ให้เหมาะกับแต่ละบริบท ดังนี้

1. การทำความเข้าใจกระบวนการฯ กระบวนการนี้เป็นเพียงแนวทางในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งพัฒนาขึ้นบนฐานของการมองมนุษย์ตามแนวมนุษยปรัชญาที่มองว่ามนุษย์ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ดังนั้น การดำเนินการในกระบวนการฯจึงออกแบบให้ตอบสนองต่อการพัฒนาทั้ง 3 ส่วน อย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ผ่านประสบการณ์ทางด้านความคิด ความรู้สึก และการลงมือกระทำ ผู้นำกระบวนการฯนี้ไปใช้จำเป็นต้องทำความเข้าใจองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ เพื่อให้สามารถดำเนินการบนฐานความเข้าใจที่ตรงกัน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนบางส่วนในการดำเนินการให้เหมาะกับบริบทที่จะนำไปใช้โดยยังคงประสิทธิภาพตามกระบวนการต้นแบบ ลักษณะสำคัญของกระบวนการฯที่ควรทราบ มีดังนี้

1.1 การเน้นครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ กระบวนการดำเนินการโดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ

1.2 การมีความเท่าเทียมกันของผู้ร่วมเรียนรู้ ผู้จัดกระบวนการ ผู้ปกครอง และครู มีอิสระในการแสดงออกทางความคิดเห็น มีบทบาทที่เท่าเทียมกันในฐานะผู้ร่วมวางแผนร่วมแก้ปัญหา และร่วมเรียนรู้

1.3 การมีความยืดหยุ่นและเป็นพลวัต กระบวนการที่มีความยืดหยุ่นสูง ไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบของเวลาและเนื้อหาหลักสูตรที่ตายตัว มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้และความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้

1.4 การให้ความสำคัญกับสุนทรียะและบรรยากาศในการเรียนรู้ กระบวนการเน้นการทำงานในพื้นที่ความคิดจินตนาการในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ผ่านกิจกรรมและประสบการณ์ทางสุนทรียะ เช่น การทำงานศิลปะ การร้องเพลง การจัดดอกไม้ ที่เป็นการทำงานโดยตรงกับความรู้สึก ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ไร้กังวล อบอุ่น และเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

1.5 การทำงานแบบร่วมมือ กระบวนการนี้เป็นการทำงานข้ามสาขาวิชาชีพระหว่างผู้ปกครอง ครู และผู้จัดกระบวนการ ในการประเมิน วางแผน ปฏิบัติ รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. การเตรียมตัวผู้จัดกระบวนการฯ ผู้จัดกระบวนการอาจเป็นครูปฐมวัย ครูการศึกษาพิเศษ นักวิชาการภายในหรือภายนอกโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองที่ได้ผ่านกระบวนการนี้แล้ว คุณสมบัติของผู้จัดกระบวนการ ได้แก่

2.1 มีความสนใจในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษตามแนวคิดการศึกษานำบัดภายใต้มนุษยปรัชญา

2.2 มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานร่วมกับผู้ปกครองและครู ในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2.3 มีฐานความรู้และการปฏิบัติทางด้านการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาพิเศษ

2.4 ใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้จัดกระบวนการไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาบำบัดภายใต้มนุษยปรัชญา แต่ควรพัฒนาตนเองให้มีฐานความรู้ ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษานำบัดภายใต้มนุษยปรัชญาในระดับพื้นฐานก่อนนำกระบวนการนี้ไปใช้ รวมทั้งฝึกฝนทักษะการเป็นผู้ประสานงานและการเป็นผู้อำนวยความสะดวก ได้แก่ การสังเกต การให้คำปรึกษา การบริหารจัดการ การทำงานอย่างเป็นระบบ

3. การศึกษาสภาพและความต้องการพื้นฐาน ผู้จัดกระบวนการควรทำการศึกษาสภาพและความต้องการพื้นฐานของโรงเรียนที่จะนำกระบวนการฯนี้ไปใช้เสียก่อน เพื่อการวางแผนและปรับเปลี่ยนการดำเนินการให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทการเรียนรู้ต่างๆ สำหรับบริบทที่เหมาะสมกับการนำกระบวนการฯนี้ไปใช้ ควรมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นโรงเรียนเรียนรวมระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา รับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับอาการเล็กน้อยถึงปานกลางเรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยไม่กำหนดลักษณะของความพิการพิเศษ

3.2 เป็นโรงเรียนที่มีการจัดบริการทางการศึกษาเฉพาะสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือมีโครงการจัดห้องเรียนพิเศษ

3.3 เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และให้อิสระแก่ผู้จัดกระบวนการในการดำเนินกระบวนการฯ

3.4 เป็นการทำงานร่วมกันของผู้คนในกลุ่มเรียนรู้ที่มีขนาดเล็ก มีจำนวนไม่เกิน 20 คน ประกอบด้วย ผู้จัดกระบวนการ ผู้ปกครอง และครู เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งกลุ่มใหญ่และรายบุคคล

4. การดำเนินกระบวนการฯ ผู้จัดกระบวนการวางแผนและออกแบบการดำเนินการที่เหมาะสมกับบริบท ความต้องการ และธรรมชาติของผู้เข้าร่วม โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วนของการปฏิบัติการนั้นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ผู้จัดกระบวนการควรบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นร่องรอยของการเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสะท้อนความคิดเห็นต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับการดำเนินการที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มใหญ่ และรายบุคคล

ในกรณีที่บริบทนั้นมีห้องเรียนพิเศษ หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครูในระดับหนึ่งแล้ว ขั้นตอนของการรวมกลุ่ม สร้างความสัมพันธ์อาจใช้เวลาไม่นาน เพื่อเข้าสู่ขั้นตอนต่อไปในการปฏิบัติการ ซึ่งช่วยย่นระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการลง สำหรับกรณีที่เป็น การขึ้นรอบใหม่ของกระบวนการทำซ้ำ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการเรียงลำดับในทุกขั้นตอนของการรวมกลุ่ม สร้างความสัมพันธ์ สามารถข้ามหรือตัดบางขั้นตอนได้

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและทรัพยากรในการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองจึงต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปบนฐานความต้องการของผู้ปกครอง ซึ่งไม่สามารถกำหนดเวลาของการดำเนินการได้ ที่สำคัญคือต้องทำการถอดประสบการณ์หรือถอดบทเรียนอย่างเป็นระบบตลอดระยะเวลาของการดำเนินการ เพื่อพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขการดำเนินการในทางที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพของการเรียนรู้ที่ตอบสนองกลุ่มได้มากที่สุด

กรณีที่มีผู้จัดกระบวนการต้องการนำกระบวนการนี้ไปใช้ภายใต้แนวคิดอื่นที่ไม่ใช่ มนุษยปรัชญา สามารถทำได้โดยยังคงให้เกิดผลในทางการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมทั้งทางด้าน ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ กล่าวคือ ความเชื่อและการมองมนุษย์ที่แตกต่างกันส่งผลต่อ วิธีการปฏิบัติต่อเด็กในการส่งเสริมพัฒนาการที่ต่างกันไป ดังนั้น เนื้อหาสาระ แนวปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอน รวมทั้งจุดเน้นในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ อาจแตกต่างกัน แต่ให้คงไว้ซึ่งโครงสร้างและขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการฯ ที่อาจปรับเปลี่ยน รายละเอียดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งกิจกรรมในแต่ละส่วนของการปฏิบัติการให้สอดคล้องกับ ความเชื่อตามแนวคิดนั้นๆ อย่างไรก็ตามควรคำนึงถึงหัวใจสำคัญของการพัฒนาบุคลากรที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทฤษฎี การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ และการทำงานศิลปะ รวมทั้ง การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ประกอบด้วย การรับประสบการณ์ การจดจำ และการคิดสะท้อน วิพากษ์ ในการจัดประสบการณ์และการและกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในทางที่สร้างให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติด้านการกระทำ ความรู้สึก และความคิด

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษที่ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เป็นการดำเนินงานภายใต้บริบทโรงเรียนเรียนรวม ซึ่งรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ระดับความรุนแรงเล็กน้อยถึงปานกลางโดยไม่แบ่งแยกประเภทของความต้อการพิเศษ เรียนรวม ในห้องเรียนปกติ การเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสร้างให้เกิดพลังอำนาจแก่ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในการค้นหาแนวทาง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กร่วมกัน องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของผู้ปกครองกลุ่มนี้แม้ว่ามีความเฉพาะเนื่องจากเกิดขึ้นบนฐานความต้องการของกลุ่ม และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดำเนินไปตามเหตุปัจจัยที่เข้ามากระทบกับความเป็นปัจเจกของผู้ปกครองแต่ละคน แต่กระบวนการ ให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นแนวทาง กว้างๆที่สามารถปรับให้เข้ากับบริบทโรงเรียนและความเฉพาะของผู้ปกครองกลุ่มใหม่ หากมี การนำแนวทางนี้ไปปรับใช้กับผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มที่แตกต่างออกไป เช่น กลุ่มผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีอาการระดับรุนแรง กลุ่มผู้ปกครองของเด็กที่เพิ่ง ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความต้องการพิเศษ น่าจะเป็นประโยชน์กับการพัฒนาศักยภาพของ ผู้ปกครองให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และ การเสริมพลังความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ปกครองในการทำงานเพื่อเด็กอีกทางหนึ่ง

2. กระบวนการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นการทำงานแบบร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งข้อจำกัดบางประการทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความร่วมมือกับโรงพยาบาลได้ หากมีงานวิจัยที่สามารถพัฒนากระบวนการที่ประสานการทำงานร่วมกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และโรงพยาบาล ในลักษณะการทำงานแบบข้ามสหสาขาวิชาภายใต้บริบทของสังคมไทยได้ น่าจะเกิดประโยชน์ในวงกว้างแก่วงการศึกษาศิลปะและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3. การวิจัยนี้เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษร่วมกับผู้คนในกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับเด็ก นั่นคือ ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และครูการศึกษาพิเศษ แต่ทว่าการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษในบริบทโรงเรียนเรียนรวมเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายไม่เฉพาะครูการศึกษาพิเศษเท่านั้น การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและความร่วมมือในการส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษกับบุคคลทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครู บุคลากรในโรงเรียน เด็กปกติ รวมทั้งผู้ปกครองของเด็กปกติ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนในสังคมให้มีความเอื้ออาทรและการยอมรับในความแตกต่าง ดังนั้นจึงควรมีการขยายงานวิจัยนี้ให้กว้างขึ้นโดยการทำวิจัยเพื่อพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน